

Predictors of Traumatic Childhood Experiences by Continues Anger and Anger Expression Styles*

Birsen Şahan¹

¹Bülent Ecevit University, Ereğli Education Faculty, Turkey

ARTICLE INFO

Article History:

Received 26.02.2017

Received in revised form
24.07.2017

Accepted 09.10.2017

Available online

14.10.2017

ABSTRACT

In this study, it was aimed to determine the predictive power of childhood traumatic experiences of high school students in terms of continuous anger and anger expression styles and some variables. A total of 460 students (262 females, 198 males) attending to the 10th, 11th, and 12th grades were included in this study. The data obtained from the students were tested using the Pearson moments multiplication correlation and stepwise multiple regression analysis. Grade repetition, working out of school time, difficulty in anger control, being a member of a low-income family, and having any chronic illness significantly explained 14.3% of the variance of emotional abuse and emotional neglect. Anger outburst, working out of school time, having any chronic illness, low academic achievement, and being a member of a low-income family significantly explained 18.7% of the variance of physical abuse. Receiving disciplinary punishment, male gender, low academic achievement, working out of school time, and anger out significantly explained 22.8% of the variance of sexual abuse. Findings are discussed in the context of related literature.

© 2017 IOJES. All rights reserved

Keywords:

Childhood trauma experiences, trait anger, anger expression styles

Extended Summary

Introduction

An infant is completely dependent on the care of his/her parents and in need of their attention from the moment of its birth, bringing many responsibilities to the family. It is necessary for the family to provide a safe environment for the child to be physically and psychologically healthy. However, sometimes this environment is unable to be created due to the internal or external causes (Polat, 2001). In addition, some families have set their balance away from the ideal. This situation leads the child to try to preserve his/her integrity within emotional, behavioral, and cognitive conflicts and tensions (Kaymak Özmen, 2004). Neglect and abuse are the most harmful circumstances which affect children.

Various behavioral and emotional problems arise in neglected and abused children and adolescents. Anger and aggressiveness are one of these problems. Anger is a normal feeling. When the individual cannot achieve what he/she desires or cannot prevent something he/she does not wish will experience tension. The fact that children exposed to neglect and abuse are not able to prevent emotional, and physical negativities they experience leads to anger (Geçtan, 1996; Cüceloğlu, 1991).

In this study, it is aimed to determine the predictive power of childhood traumatic experiences of high school students in terms of continuous anger and anger expression styles and several variables such as gender, academic achievement, level of family income, duration of school absenteeism, whether to make a grade repetition, whether to receive disciplinary punishment, working out of school time, having any chronic illness.

*This paper was presented as an oral presentation at the 13th National Psychological Counseling and Guidance Congress in October 7-9, 2015

¹ Corresponding author's address: Bülent Ecevit University, Ereğli Education Faculty, Ereğli/Zonguldak, Türkiye

Telephone: 0372 3233870-209

Fax: 0372 3238693

e-mail: birsen.sahan@beun.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2018.01.015>

Methods

This study with a relational screening model included three high schools in Malatya province and 460 students selected randomly from these schools. *Personal Information Form*: It was used by the researcher to take demographic information of the students. *Childhood Trauma Experiences Scale*: The Turkish adaptation of the scale was done by Aslan and Alparslan (1999). Scale consists of 40 items and three subscales including emotional abuse and emotional neglect, physical abuse, and sexual abuse. *State-Trait Anger Expression Inventory*: It was adapted by Özer (1994) in Turkish. The first 10 items of the 34-items are continuous anger; the next 24 items measure anger expression styles. Anger Expression Style Scale consists of anger in, anger out, and anger control subscales.

Statistical analysis was performed using SPSS 17. Data were analyzed with the Pearson moments multiplication correlation and stepwise multiple regression analysis techniques. Categorical variables were assigned as dummy variables before participating in regression analysis.

Findings

Grade repetition, working out of school time, anger control, level of family income and having any chronic illness variables explained 14.3% of emotional abuse and emotional neglect variance. Emotional abuse and emotional neglect were found to be higher, compared to the students who had repeating a grade, working in any job out of school time, unable to control the anger, having low family income, and having any chronic illness ($R=.378$, $R^2=.143$, $F(5, 442)=15.042$, $p<.001$).

Anger out, working out of school time, having any chronic illness, academic achievement, and level of family income variables were the predictors of physical abuse among high school students, and these five variables explained 18.7% of the total variance of the physical abuse ($R=.432$, $R^2=.187$, $F(5, 442)= 20.774$, $p<.001$). As the level of physical abuse of the students increased, the anger outburst increased. The students with any chronic illnesses, with low incomes, and low academic success had higher levels of physical abuse (Table 3).

Disciplinary punishment, male sex, academic achievement, working out of school time and anger out variables were included in the regression equation and all of these variables explained 22.8% of the total variance in the sexual abuse of high school students ($R=.477$, $R^2=.228$, $F(5, 442)=26.643$, $p<.001$). The regression coefficient indicated that male students were more exposed to sexual abuse than girls. The students with disciplinary punishment, low academic success, and those who worked outside of school time had higher levels of sexual abuse. The anger out scores and sexual abuse scores of these students were positively correlated.

Discussion and Conclusion

When the findings are dealt with the student working in a job during off-school has been included as a predictor variable in all dimensions of abuse. It is important to note that the child's working out of school time was a sign of risk for any neglect and exploitation of the child. The child's working out of school time was related to the poverty of family so the economic income of the family. Although neglect and abuse of the child is encountered in families with high socioeconomic structure, having economically difficult conditions is one of the most important factors increasing the neglect and abuse of the child (Hay, Jones, 1994; Zeren, Yengil, Çelikel, Arık and Aslan, 2012).

There are also previous studies showing that there is a relationship between abuse and low academic performance (Shonk and Cicchetti, 2001; Slade and Wissow, 2007). Exposure to traumatic life during childhood adversely affects not only that moment, but also later periods of life. Children's academic achievement is negatively affected in the long-term, due to neglect and exploitation by the family, poverty, and poor neighborhoods (Boden, Horwood and Fergusson, 2007; Nikulina, Widow and Czaja, 2011).

Chronic diseases such as diabetes, asthma, kidney failure, and hearing-visual impairment are diseases which require long treatments. Children with this kind of illness and their families sometimes have difficulty in coping with this situation. Children with chronic illness are confronted not only with the developmental problems of the illness, but also with the problems with the treatment of the illness (Boekearts and Röder, 1999). As in children, family members may also have difficulty in fulfilling their duties and responsibilities related to home, work, and social life, as well as responsibilities related to disease (Er, 2006). The pressure and care load can be increased even more in families with poverty (Erdem, Korkmaz, Tosun, Avcı, Uslu and Bayat, 2013).

In the study conducted by Çeçen Eroğul and Türk (2013), significant correlations were found between the physical, emotional, and sexual abuse of the high school students and the continuous anger, anger in, anger out and anger control scores. Individuals exposed to traumatic experiences during childhood have difficulty in controlling their anger in the later stages of their lives (Dilillo, Tremblay and Paterson, 2000; Frias-Armenta, 2002). Based on the literature review, girls are more exposed to sexual abused than males (Barth, Bermetz, Heim, Trelle and Tonia, 2013; Filkerhor, Shattuck and Turner, 2014; Young, Gray and Boyd, 2009). However, there are also studies showing that males have more sexual abuse than girls, consistent with these study findings (Çeçen Eroğul and Türk, 2013; Zeren and diğ., 2012).

In conclusion, the prevention of neglect and exploitation is possible with multidisciplinary studies. School management, family, teachers, school psychological counselors have important tasks in this regard. When a child is neglected or abused, it would manifest it physically, emotionally and behaviorally. It is possible to make some suggestions in the direction of the findings obtained from this research. School psychological counselors may prepare psycho-educational programs for the parents to improve their parenting skills, particularly if their children are working out of school time, experiencing disciplinary problems, having low academic achievement, having attendance problems and having chronic illnesses. Teachers may also visit these families at their home. The source of the anger can be identified by working individual or group counseling with the students who have problems with anger control and anger out. Thus, students can be trained on how to protect themselves. However, further large-scale and long-term studies are required to confirm these findings and to establish a definite conclusion.

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzının Çocukluk Çağı Örseleyici Yaşantıları Yordaması*

Birsen Şahan¹

¹Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Türkiye

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı 26.02.2017

Düzeltilmiş hali alındı

24.07.2017

Kabul edildi 09.10.2017

Çevrimiçi yayımlandı

14.10.2017

ÖZ

Bu araştırmada lise öğrencilerinin çocukluk çağı örseleyici yaşantılarının sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile bazı değişkenler açısından yordama gücünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada 10, 11 ve 12. sınıfa devam etmekte olan 460 (262 kız, 198 erkek) öğrenci yer almaktadır. Öğrencilerden elde edilen veriler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu ve Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi ile test edilmiştir. Sınıf tekrarı yapma, okul dışında kalan zamanda bir işte çalışma, öfke kontrolünde zorluk yaşama, düşük ekonomik gelirli bir ailenin üyesi olma ve herhangi bir kronik hastalığa sahip olma değişkenleri duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal varyansının %14.3'ünü anlamlı olarak açıklamaktadır. Öfke dışı vurumu, okul dışında kalan zamanda bir işte çalışma, herhangi bir kronik hastalığa sahip olma, düşük akademik başarıya sahip olma ve düşük ekonomik gelirli bir ailenin üyesi olma değişkenleri fiziksel kötüye kullanım varyansının %18.7'sini açıklamaktadır. Disiplin cezası almış olma, cinsiyet (erkek), düşük akademik başarı, okul dışında kalan zamanda bir işte çalışma ve öfke dışı vurumu değişkenleri ise cinsel kötüye kullanım varyansının %22.8'ini açıklamaktadır. Elde edilen bulgular alan yazın ışığında ele alınmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

© 2017 IOJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

Çocukluk çağı örseleyici yaşantılar, sürekli öfke, öfke ifade tarzları

Giriş

Doğduğu andan itibaren tamamen anne ve babanın bakımına ve ilgisine muhtaç olan bebek, doğumuyla birlikte aileye birçok sorumluluğu da beraberinde getirir. Çocuğun psikolojik ve fiziksel olarak sağlıklı olabilmesi için gerekli olan güvenli ortamı ailenin sağlaması gerekmektedir. Ancak bazen aile içi bazen de aile dışı nedenlere bağlı olarak bu ortam oluşturulamamaktadır (Polat, 2001). Bazı aile yapıları ideal olandan uzak bir biçimde dengede kalmaya çalışmaktadır. Bu durum çocuğun duygusal, davranışsal ve bilişsel çatışmaların ve gerilimlerin içinde kendi bütünlüğünü korumaya çalışmasına yol açmaktadır (Kaymak Özmen, 2004). İhmal ve istismar bu durumlar içinde bireyi en fazla etkileyen olumsuzlukların başında gelmektedir. Yaş, cinsiyet, etnik yapı, dini inanç, ailenin eğitim geçmişi, ekonomik yapısından bağımsız olarak çocukların başına gelebilecek olan ihmal ve istismarın her türüsü, bireyin tüm yaşamını olumsuz olarak etkilemektedir (Mahoney, 2011).

Alan yazın incelendiğinde farklı türde ihmal ve istismardan söz edilmektedir. Ancak bunlardan en yaygın olarak bilinenleri fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismar türleridir (Mahoney, 2011). Çocuğun ihmal edilip edilmediğinin ya da herhangi bir istismara maruz kalıp kalmadığının anlaşılmasını sağlayan belirtiler ihmal ve istismarın türüne göre değişiklik göstermektedir. Çocuğun istismar ya da ihmal edilip edilmediği bazı belirtilere göre hemen fark edilebilirken bazılarını fark etmek ve anlamak o kadar kolay olmamaktadır. Örneğin daha gözlenebilir olduğu için fiziksel istismar; sözel, duygusal (psikolojik istismar) ve ekonomik istismara göre daha kolay fark edilebilmektedir. Yaralanmalar ya da morluklar fiziksel istismarın en belirgin işaretleridir. Çocuklarda oyun sırasında düşmeler ya da çarpmalar sonucu morluklar olması olağandır. Ancak bu belirtiler genellikle el, diz, dirsek, alın, çene gibi sivri alanlarda gerçekleşmektedir. Oyun oynarken oluşan düşmeler ya da çarpmalar sonucunda oluşabilecek belirtilerden farklı olarak ortaya çıkan üst kol, kalça, beden ya da genital bölgede oluşan yaralanmalar ve morluklar istismara ilişkin sinyaller vermektedir (Troiano, 2011). Vücutta oluşan yaraların ya da morluğun şekli de önemlidir. Çocuklara fiziksel olarak en fazla elle zarar verilmektedir. Bunun dışında kemer, sopa, ayakkabı,

*Bu çalışma 7-9 Ekim 2015 tarihinde yapılmış olan 13. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazarın adresi: Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Ereğli/Zonguldak, Türkiye

Telephone: 0372 3233870-209

Fax: 0372 3238693

e-posta: birsen.sahan@beun.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2018.01.015>

ev aletleri ya da elektrik kablosu gibi maddelerle fiziksel olarak zarar verilmektedir ki bu aletler vücutta düşme ile oluşan morluktan farklı şekilde izler bırakmaktadır. Bunlar dışında çocuğun vücudunda her hangi bir diş izi ya da ısırık izine rastlanıldığında da akla çocuğun istismar edildiği gelmelidir. Fiziksel olarak istismar edilen çocukların %10'unda, cinsel olarak istismar edilenlerin ise %5'inde sigara ütü gibi araçlarla oluşan yanma ve yaralanmalar gözlenmektedir (Troiano, 2011).

Duygusal istismar yavaş yavaş başlayan ve zamanla sinsice ilerleyen istismar türlerindedir. Duyguların alçaltılmasını içerir ve bunun sonucunda çocuk duygularını yetersiz, yersiz, saçma, ilgilenilmez ve değersiz olarak görmeye başlar. Duygusal ihmal ya da istismara uğramış kişiler, daha fazla zarar görmemek amacıyla duygularını sürekli saklarlar ve dile getirmezler. Bu çocuklar reddedildiklerini ve istenmediklerini hissetmektedirler. Şefkat ve fiziksel temastan yoksun olma nedeniyle acı çekmektedirler. Çocuğun duygusal olarak ihmal edilip edildiği, var olan davranışlarındaki değişimler gözlenerek anlaşılabilir. Duygusal olarak ihmal edilen çocuklarda kaygı, depresyon, boyun eğme, kendini geri çekme ya da saldırgan davranışlar gözlenebilir (Arslan ve Balkıs, 2016; Troiano, 2011; Mahoney, 2011; Taner ve Gökler, 2004).

Cinsel istismara ilişkin birçok farklı tanım göze çarpmaktadır. Ancak bu tanımlarda ön plana çıkan çocuğun rızası olsun ya da olması çocuk üzerinde güç ve kontrolü bulunan bireyin çocuğu cinsel istekleri doğrultusunda kullanmasıdır. Cinsel istismarda, istismarın çocuğa genellikle yabancı kişiler tarafından uygulandığı kanısı yaygındır. Ancak bu kişiler genellikle aile içindeki ya da aile ile etkileşim halinde olan kişilerdir. Bir çocuğun sürekli olarak cinsel istismara maruz kalmasında aile bireylerinin ihmali önemli bir role sahiptir (İşeri, 2008; Şar, 1998).

İstismar çocuklara yapılmaması gerekirken yapılan, ihmal ise yapılması gerekirken yapılmayan davranışları ifade etmektedir. Çocuğun bakımı ile yükümlü kişilerin bununla ilgili görevlerini yerine getirmemesi ya da eksiklik göstermeleri ihmal olarak tanımlanmaktadır. İhmal fiziksel, eğitimsel ya da duygusal açıdan olabilir. Fiziksel ihmal, çocuğun yaşamı için gerekli olan temel ihtiyaçlardan mahrum bırakılmasıdır. Çocuğun yeterince beslenmemesi, koşullara uygun olarak giydirilmemesi, sağlık koşullarının yeteri şekilde sağlanmaması, terk edilmesi, eve alınmaması, uzun süre başkalarının bakımına bırakılması, uzun süre yalnız bırakılması, ev içi tehlikelere karşı önlem alınmaması ve tehlikelere maruz bırakılması biçiminde olabilmektedir (Troiano, 2011). Çocuğun eğitim alanında ihmal edilmesi de söz konusu olabilir. Çocuğa bakmakla yükümlü olan kişinin çocuğu yaşına uygun okullara kayıt yaptırmaması, geçerli olmayan nedenlerle (kardeşlerine bakma, işe gönderilme gibi) uzun süre okula göndermemesi, uygun olmayan nedenlerle öğrenimine son vermesi, çocukta özel eğitim gerektiren bir durum olduğu belirlenmesine rağmen buna uygun önlemleri almaması, tekrarlayan bir biçimde okuldan kaçıyor olmasına rağmen çocuk için gerekli müdahalede bulunmaması şeklinde sıralanabilir (Şar, 1998). Duygusal ihmal ise çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimi için gerekli olan ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır. Örneğin, çocuğun varlığının kabul edilmemesi, ruhsal bakımına dikkat edilmemesi, ruhsal sorunlarının fark edilmemesi, gelişimiyle ilgili uyumsuz beklentiler içinde olunması, anne ya da babanın çocuğa yeterli sevgi ya da ilgi göstermemesi, ona karşı olumsuz ve yanlış tutumlar sergilenmesi olarak sıralanabilir. Ayrıca anne baba arasındaki şiddet kullanımına çocuğun tanıklık etmesi ve bu ortamda büyütülmesi duygusal ihmal bağlamında ele alınmaktadır. Duygusal ihmal değerlendirilmesi ve hemen fark edilmesi zor bir ihmal türüdür. Çocuk genellikle özgüven sorunu yaşamaktadır. Çünkü aile üyeleri çocuğa değersiz olduğu mesajını vermektedir (Troiano, 2011).

İhmal ve istismar edilen çocuklarda uzun solukta birçok problem ortaya çıkmaktadır. Bu problem, fiziksel sağlık sorunları, psikolojik sorunlar, davranışsal ve sosyal sorunlar olarak dört gruba ayrılabilir. Ancak bu sorunlar ayrı ayrı gözlenebileceği gibi her birisinin bir arada olduğu sorunlar da ortaya çıkabilmektedir. Örneğin başından darbe alan bir çocuğun psikolojik, davranışsal ve sosyal olarak sağlıklı tepkiler vermesi mümkün değildir. Çocukluk örselenmeleri çocuğun yalnızca bu davranışlara maruz kaldığı dönemi değil yaşamının ileriki dönemlerini de olumsuz etkilemektedir (Troiano, 2011). İhmal ve istismara maruz kalan çocuk ve ergenlerde çeşitli gelişimsel, davranışsal, fiziksel, cinsel ve duygusal problemler ortaya çıkmaktadır. İhmal edilen ve istismara maruz kalan çocuklarda yaygın olarak gözlenen belirtiler şu şekildedir (Crosson-Jower, 2008; Findlay ve Salter, 1992; Hester, Pearson ve Harwin, 1999; Howe, 2005; Winton ve Mara, 2001).

- *Yaralanmalar:* Bir nesneden kaynaklı, biçimli morluklar ya da ani yanıklar olması çocuğun fiziksel olarak istismar edildiğini gösterir. Cinsel yönden istismar edilen çocuklarda oturma ve yürümede zorlanma, genital ya da anal bölgede kanama, kızarıklık gözlenebilir.
- *Duygusal problemlere eşlik eden davranışlar geliştirme:* Her zamankinden farklı olarak kaygı, korku, depresyon, suçluluk hissetme, sessiz kalma ve kendini geri çekme, kendine zarar verme girişimleri gösterme, anneye kardeşlere ya da babaya duyulan ikircikli duygular ve buna eşlik eden öfke ve saldırganlık gibi çeşitli davranış değişiklikleri olabilir.
- *Kendi gelişim döneminden önceki gelişim dönemlerine dönme:* Parmak emme, altını ıslatma, karanlıktan ya da yabancılardan korkma gibi önceki gelişim dönemlerine ait davranışlar gözlenebilir. Hatta bazı çocuklarda, edinilen dilin unutulması ya da hafıza problemleri gibi sorunlar da yaşanabilir.
- *Eve gitmekten korkma:* İstismara uğrayan çocuk okuldan ayrılmak ve eve gitmek istemediği yönünde kaygı içeren ifadelerle konuşabilir.
- *Yeme alışkanlıklarında değişme:* Stres, kaygı, korku ve endişe çocuğun yeme alışkanlıklarında değişmelere neden olabilir. Bu durum kilo kaybına ya da alımına yol açabilir.
- *Uyuma alışkanlıklarında değişme:* Kâbuslar görme ya da uykuya dalmakta sorun yaşayabilir. Bu nedenle, çocuk yorgun görünebilir.
- *Okul başarısında ve okula devamında değişimler:* İstismar edilen çocuk kendini okula verme, derslere odaklanma ve okula devam etme konusunda sıkıntılar yaşayabilir. Okul devamsızlığı, istismar eden kişinin çocuğun yaralarının görülmesini engellemek amacıyla okula gitmesine izin vermemesi şeklinde de olabilir.
- *Kişisel bakım ve sağlıkla ilgili sorunlar:* İstismar ya da ihmal edilen çocuk sürekli kirli ve kötü kokuyor olabilir. Ya da hava koşullarına uygun giyinmiyor olabilir.
- *Risk içeren davranışlar sergileme:* İstismar edilen gençler, uyuşturucu-alkol kullanma ya da bıçak taşıma gibi risk içeren davranışlar sergileyebilir.
- *Uygunsuz cinsel davranışlar:* Cinsel olarak istismar edilen çocuklarda aşırı düzeyde mastürbasyon yapma ve cinsel içerikli davranışlar ve sözler kullanma gözlenebilir.

Öfke ve bunun neticesinde ortaya çıkan saldırganlık da ihmal ve istismara uğrayan çocukların sergilediği davranışlar arasında yer almaktadır. Öfke sahip olunması gereken normal bir duygudur. Ancak birey istediğini elde edemediğinde ya da istemediği bir şeyi önleyemediğinde gerilim yaşayacaktır. Duygusal ve fiziksel olarak yaşadıkları duruma engel olamadıkları için ihmal ve istismara maruz kalan çocukların öfke yaşamaları beklenen bir durumdur. Başlarına gelenlerle ilgili “kesinlikle olmaması” gerektiğine dair düşünce içine girmek, durumu istenilen yönde değiştirememek ve bu durumu çok kötü olarak algılamak öfkeyi daha da arttıracaktır (Geçtan, 1996; Cüceloğlu, 1991).

Öfke ifade ediliş biçimine göre içselleştirilmiş içe yönelik öfke, dışsallaştırılmış dışa yönelik öfke ve öfke kontrolü olmak üzere üç farklı biçimde ifade edilebilmektedir (Spielberger, Crane, Kearns, Pellegrin, Rickman ve Johnson, 1991). Öfkenin içe yöneltildiği durumlarda öfke duygusu ve düşüncesi bastırılır, biriktirilir ve birey öfkeli olduğunu kabul etmez. Öfke sağlıklı bir biçimde ifade edilmediği için kişi öfkesini küsmeye, somurtmaya, surat asma biçiminde pasif yollarla ifade etme yolunu seçer (Özmen, 2004). Öfkenin dışa vurularak yansıtıldığı durumlarda ise birey öfkesini ifade eder ancak bunu kontrolsüz bir biçimde yapar. Kimi zaman çevredeki eşyalara ve kişilere yöneltilen bu öfkeyi yansıtmaya biçimi öfkeli kişinin kişiler arası ilişkilerini ciddi biçimde bozmaktadır (Spielberger ve diğ., 1991). Öfke kontrolünün yüksek olması öfkenin ifade edilmeyeceği anlamına gelmemektedir. Öfke kontrolü yüksek olan kişiler duygularını daha sağlıklı ifade etmektedirler. Bu kişiler öfkelendiklerini fark ederek, neden öfkelendiklerini ve bunu nasıl ifade edeceklerini bilirler. Sağlıklı bir biçimde ifade edilen öfke de bireyde psikolojik sorunlar yaratmayacaktır (Spielberger ve diğ., 1991).

Ergenlik döneminde birey farklı gelişimsel görevlerin üstesinden gelmek durumunda kalmaktadır. Bu durum kimi zaman yoğun olumsuz duyguların yaşanmasına yol açabilmektedir. Ergenlerin neden böyle zor bir dönemden geçtikleri hormonal değişikliklerden, olumsuz yaşam koşullarına kadar birçok sebepten kaynaklanabilmektedir (Larson ve Asmussen, 1991). Ergenlik dönemi kişilik gelişimin son şeklini aldığı bir dönemdir ve ergenin sağlıklı bir kimlik edinebilmesi için çocukluk döneminde yaşadığı yaraları onarması (Erikson, 1968), kendi özgün kimliğini oluşturması için ebeveynleri ile kurmuş olduğu bağları çözmesi gerekmektedir (Blos, 1979). Ancak elverişli koşulların oluşmadığı durumlarda bu gelişim görevlerinin sağlıklı bir biçimde yerine getirilmesi oldukça güçtür. Aile içinde kendisini ifade edeceği bir ortamın

olmaması ve yaşanan örseleyici yaşantılar bu olumsuz duyguların artmasına, engellenme ve kontrolün kaybolmasına, öfkenin uygunsuz bir şekilde dışa ya da içe yöneltilmesine neden olabilmektedir. Yapılan çalışmalar aile içi örseleyici yaşantılara maruz kalma ile öğrencilerin öfke ifade tarzları arasında ilişki olduğunu göstermektedir (Albayrak ve Kutlu, 2009; Avcı, 2006; Çeçen Eroğul ve Türk 2013; Gök, 2009; Partlow, 1999; Kollar, 1992). Ergenlik döneminde sergilenen işlevsel olmayan davranışlar yetişkinlik döneminde de devam etmektedir (Özakkaş ve Çorak, 2013). Çocukluk çağı örseleyici yaşantılara maruz kalmak yaşamın sadece bir dönemini değil bireyin tüm yaşamını etkilemektedir. Bu nedenlerden dolayıdır ki örseleyici yaşantılara maruz kalan ve öfke kontrolü düşük olan öğrencilerin belirlenmesi ve bu öğrencilere müdahale edilmesi ruh sağlıkları açısından çok büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada; lise öğrencilerinin çocukluk çağı örseleyici yaşantıları ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişki, cinsiyet, akademik başarı, aile gelir düzeyi, okul devamsızlık süresi, sınıf tekrarı yapıp yapmama, disiplin cezası alıp almama, okul dışı zamanlarda herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumu, herhangi bir kronik sağlık sorununa sahip olup olmama değişkenleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının çocukluk çağı örseleyici yaşantıları ne düzeyde yordadığı test edilmiştir.

Yöntem

Araştırmanın çalışma grubunu Malatya ilinde yer alan liselerden seçkisiz yolla belirlenen üç lise ve yine bu okuldan seçkisiz yolla seçilen 487 öğrenci oluşturmaktadır. Uç değerlerin silinmesi neticesinde geriye kalan 460 öğrencinin %57'si kız (n=262), %43'ü erkek (n=198) öğrencidir. Öğrencilerin %28.5'i 10. sınıfa (n=131); %32.8'i 11. sınıfa (n=151) ve %38.7'si 12. sınıfa (n=178) devam etmektedir. Öğrencilerin %13.7'si (n=63) ailesinin düşük gelirli, %79.1'i orta gelirli (n=364), %7.2'si yüksek gelirli (n=33) olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerin %9.8'i (n=45) düşük, %30.7'si (n=141) orta, %48.8'i (n=225) iyi %10.7'si (n=49) yüksek akademik başarıya sahip olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerden %14.8'i (n=68) hiç devamsızlık yapmazken, %61.7'si (n=284) 1-5 gün, %13.5'i (n=62) 6-10 gün ve %9.3'ü (n=43) 11 ve üstü gün devamsızlık yapmıştır. Öğrencilerin %10.9'u (n=50) okul zamanları dışında herhangi bir işte çalıştığını, %10.4 (n=48) sınıf tekrarı yaptığını ve %7.4'ü (n=34) disiplin cezası aldığını ve %12.8'i (n=59) kronik bir rahatsızlığa sahip olduğunu belirtmektedir. Yapılan araştırma liseye devam etmekte olan öğrencilerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile bazı değişkenlerin çocukluk çağı örseleyici yaşantılarını ne düzeyde yordadığını belirlemeyi hedefleyen ilişkisel tarama modelinde bir araştırmadır (Karasar, 2008).

Veri Toplama Araçları

Kişisel bilgi formu. Araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan bilgi formunda öğrencinin cinsiyeti, sınıfı, ailenin gelir düzeyi, okul başarı algısı, okul devamsızlığı, okul dışında bir işte çalışma durumu, sınıf tekrarı yapıp yapmadığı, disiplin cezası alıp almadığı ve kronik bir hastalığının olup olmadığı gibi bilgiler alınmıştır.

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeği (ÇÖYÖ). Bernstein ve diğ. (1994; Akt. Aslan ve Alparslan, 1999) tarafından geliştirilmiş olan ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Aslan ve Alparslan (1999) tarafından yapılmıştır. 40 maddeden oluşan ölçek duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal, fiziksel kötüye kullanım ve cinsel kötüye kullanım olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin test güvenirliği .96, alt ölçeklerin test güvenirliği ise .94-.96 olarak elde edilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puan çocukluk çağı örseleyici yaşantıların yoğunluğunu göstermektedir. Yapılan bu çalışmada ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach Alpha katsayısı .90; duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal faktörü için .84; fiziksel kötüye kullanım faktörü için .84 ve cinsel kötüye kullanım faktörü için .76 olarak elde edilmiştir.

Sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçeği (SÖÖİTÖ). Spielberger, Jacobs, Russel ve Crane tarafından 1983 yılında geliştirilen ölçeğin durumluk öfke alt ölçeği Özer (1994) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir. 34 maddeden oluşan dördümlü likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin ilk 10 maddesi sürekli öfkeyi, sonraki 24 maddesi öfke ifade tarzlarını ölçmektedir. Sürekli öfke ölçeğinden alınacak en düşük puan 10, en yüksek puan 40'tır. Öfke ifade tarzı ölçeği ise öfke içe vurumu, öfke dışa vurumu ve öfke kontrolü faktörlerinden oluşmaktadır. Uyarlama çalışması sonucunda ölçeğin Cronbach alfa değerleri öfke kontrolü faktörü için .84, öfke dışa vurumu faktörü için .78 ve öfke içe vurumu faktörü için .62 olarak elde edilmiştir. Yapılan bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayıları sürekli öfke faktörü için .84; öfke içe vurumu için .63; öfke dışa vurumu için .81 ve öfke kontrolü için .80 olarak elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde, lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeğinin faktörleri ile sürekli öfke ve öfke tarzları ölçeğinin faktörleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek üzere Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin geliri, öğrencinin akademik başarısını algılayışı, öğrencinin okula devamsızlık sayısı, öğrencinin okul dışında herhangi bir işte çalışma durumu, sınıf tekrarı yapma durumu, disiplin cezası alıp almaması ve her hangi bir kronik hastalığa sahip olup olmama durumu ile sürekli öfke ve öfke tarzlarının çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeğinin faktörlerini ne düzeyde yordadığı Aşamalı (Stepwise) Çoklu regresyon Analizi tekniği ile test edilmiştir. Kategorik değişkenler regresyon analizine katılmadan önce kukla (dummy) değişken olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bulgular

Lise öğrencilerinin örseleyici yaşantılarını yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla aşamalı çoklu regresyon yapılmadan önce regresyon varsayımlarının karşılanıp karşılanmadığı test edilmiştir. Bu doğrultuda tek yönlü ve çok yönlü uç değerler silinmiş, örneklem sayısının yeterli olup olmadığı sınınmış, dağılımın normalliği test edilmiştir. Doğrusallık ve varyansların homojenliği varsayımlarının karşılandığı görülmüştür. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı ve tekilliğin olmadığı gözlenmiştir. Çoklu bağlantının olup olmadığını test etmek amacıyla Tolerans değerlerine ve varyans artış faktörlerine (VIF) bakılmıştır. İstenildiği gibi tolerans değerlerinin .10'dan yüksek, VIF değerlerinin ise 10'dan küçük olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenler arasındaki ilişki pearson momentler çarpımı katsayısı ile sınınmış ve elde edilen bulgulara Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Örselenmiş yaşantılar ile sürekli öfke ve öfke tarzları ve betimsel değişkenler arasındaki korelasyon değerleri

	1a.	1b.	1c.	2a.	2b.	2c.	2d.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1a. DKKDİ	1	.70**	.31**	.13**	.07	.15**	-.16**	.09	-.06	-.13**	-.14**	.12**	-.22**	-.26**	-.10*	-.15**
1b. FKK		1	.42**	.25**	.17**	.30**	-.19**	.10*	-.01	-.14**	-.16**	.15**	-.25**	-.18**	-.15**	-.19**
1c. CKK			1	.25**	.08	.24**	-.07	.29*	-.01	-.03	-.14**	.28**	-.29**	-.19**	-.26**	-.10*
2a. SÖ				1	.46**	.70**	-.40**	.10*	-.05	-.07	-.17**	.20**	-.15**	-.19**	-.20**	-.14**
2b. ÖİV					1	.46**	-.08	-.05	.01	-.01	.01	.06	-.07	-.05	-.04	-.18**
2c. ÖDV						1	-.45**	.03	-.06	-.08	-.19**	.17**	-.10*	-.14**	-.17**	-.07
2d. ÖK							1	.01	.19**	-.01	.18**	-.08	-.01	.06	.04	.04
3.Cinsiyet								1	-.01	-.06	-.17**	.21**	-.20**	-.08	-.16**	.01
4. Sınıf									1	.02	.19**	-.03	-.13**	.10*	.01	-.03
5. Gelir										1	.06	-.06	.05	.08	-.03	.06
6. AB											1	-.18**	.06	.17**	.14**	.02
7. Devam.												1	-.22**	-.18**	-.19**	-.13**
8.ÇD													1	.13**	.17**	.05
9. ST														1	.18**	.19**
10. DC															1	.14**
11.KH																1

**p<.01, *p<.05

1a.DKK: Duygusal Kötüye Kullanım ve Duygusal İhmal,

1b.FKK: Fiziksel Kötüye Kullanım,

1c. Cinsel Kötüye Kullanım,

2a. SÖ: Sürekli Öfke,

2b. ÖİV: Öfke İçerme Durumu,

2c. ÖDV: Öfke Dışarı Vurumu,

2d. ÖK: Öfke Kontrolü

6. AB: Akademik Başarı

7. Devam: Devamsızlık

8. ÇD: Çalışma Durumu

9. ST: Sınıf Tekrarı

10. DC: Disiplin Cezası

11: KH: Kronik Hastalık

Tablo 1 incelendiğinde ÇÇÖYÖ'nün alt boyutlarından olan duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal faktörü ile sürekli öfke, öfke dışarı vurumu, okula devamsızlık değişkenleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Öfke kontrolü, ekonomik gelir, akademik başarı,

çocuğun okul dışı zamanlarda çalışma durumu, sınıf tekrarı yapması, disiplin cezası alması ve herhangi bir kronik rahatsızlığa sahip olması ile negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelir düzeyi ve akademik başarıları düşük olan, okul dışında her hangi bir işte çalışan, sınıf tekrarı yapan, disiplin cezası almış olan, kronik hastalığı olan ve devamsızlığı fazla olan öğrencilerin duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal düzeyleri daha yüksektir. Duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal düzeyleri yüksek olan öğrenciler daha fazla sürekli öfke ve öfke dışı vurumu, daha az öfke kontrolü davranışı sergilemektedirler.

Fiziksel kötüye kullanım faktörü ile sürekli öfke, öfke içe vurumu, öfke dışı vurumu, cinsiyet, devamsızlık değişkenleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde; öfke kontrolü, gelir, akademik başarı, okul dışı zamanlarda çalışma durumu, sınıf tekrarı yapma, disiplin cezası alma ve herhangi bir kronik rahatsızlığa sahip olma değişkenleri arasında negatif yönde düşük düzeyde ilişki elde edilmiştir. Fiziksel olarak kötüye kullanım düzeyi arttıkça sürekli öfke, öfke içe vurumu ve öfke dışı vurumu artarken öfke kontrolü azalmaktadır. Başarı düzeyi ve gelir düzeyi düşük, okul dışı zamanlarda çalışan, sınıf tekrarı yapan, disiplin cezası almış olan, kronik hastalığa sahip ve okul devamsızlığı fazla olan öğrencilerin fiziksel kötüye kullanım düzeyleri daha yüksek olarak elde edilmiştir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla fiziksel kötüye kullanıma maruz kalmaktadırlar.

ÇÇÖYÖ'nün bir diğer alt boyutu olan cinsel kötüye kullanım ile sürekli öfke, öfke dışı vurumu, cinsiyet ve okul devamsızlığı değişkenleri arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki elde edilirken, akademik başarı, okul dışı zamanlarda çalışma durumu, sınıf tekrarı, disiplin cezası alma ve herhangi bir kronik rahatsızlığa sahip olma değişkenleri arasında ise negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki elde edilmiştir. Öğrencilerin cinsel kötüye kullanım düzeyleri arttıkça sürekli öfke ve öfke dışı vurum düzeyleri de artmaktadır. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla cinsel kötüye kullanıma maruz kalmaktadırlar. Başarı düzeyi azaldıkça ve okul devamsızlığı arttıkça öğrencilerin cinsel kötüye kullanım düzeyleri yükselmektedir. Okul dışı zamanlarda her hangi bir işte çalışan, sınıf tekrarı yapan, disiplin cezası almış olan ve kronik hastalığa sahip öğrencilerin fiziksel kötüye kullanım düzeyleri daha yüksek olarak elde edilmiştir. ÇÇÖYÖ'nün alt boyutu olan duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal değişkenini hangi değişkenlerin yordadığına ilişkin yapılan regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal değişkenine ilişkin regresyon analizi

Model	Değişken	R	R ²	F	β	t
1.	Sabit	.245	.060	29.107	-	53.785
	Sınıf Tekrarı (yapan)				.245	5.395
2.	Sabit	.309	.096	24.078		51.497
	Sınıf Tekrarı (yapan)				.218	4.852
	Çalışma Durumu (evet)				.191	4.239
3.	Sabit	.344	.119	20.345	-	18.474
	Sınıf Tekrarı (yapan)				.210	4.715
	Çalışma Durumu (evet)				.193	4.345
	Öfke Kontrolü				-.151	-3.427
4.	Sabit	.368	.135	17.691	-	18.337
	Sınıf Tekrarı (yapan)				.202	4.559
	Çalışma Durumu (evet)				.183	4.139
	Öfke Kontrolü				-.153	-3.499
	Gelir (düşük)				.130	2.949
5.	Sabit	.378	.143	15.042	-	18.062
	Sınıf Tekrarı (yapan)				.186	4.138
	Çalışma Durumu (evet)				.181	4.098
	Öfke Kontrolü				-.150	-3.439
	Gelir (düşük)				.124	2.836
	Kronik Hastalık (var)				.089	1.994

Liseye devam etmekte olan öğrencilerin duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal düzeylerini belirlemek için regresyon analizine alınan değişkenlerden beşi modele dâhil olmuştur (Tablo 2). Sınıf tekrarı, çalışma durumu, öfke kontrolü, gelir düzeyi ve kronik hastalığa sahip olma durumu değişkenleri duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal varyansının %14.3'ünü açıklamaktadır. Modele ilk olarak dâhil olan sınıf tekrarı değişkeni varyansa %6 katkıda bulunmaktadır ($R=.245$, $R^2=.060$, $F(1, 446)=29.107$, $p<.001$). Modele ikinci adımda katılan okul dışı zamanlarda herhangi bir işte çalışma durumu değişkeni varyansa %3.6 katkıda bulunmaktadır ($R=.309$, $R^2=.096$, $F(2, 445)=24.078$, $p<.001$). Regresyon katsayısı incelendiğinde öğrencinin bir işte çalışma durumuyla duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal düzeylerinin pozitif ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Üçüncü adımda öfke kontrolü değişkeni modele eklenmiştir. Bu değişken varyansa %2.3 katkıda bulunmaktadır ($R=.344$, $R^2=.119$, $F(3, 444)=20.345$, $p<.001$). Regresyon katsayısı duygusal kötüye kullanılan ve duygusal olarak ihmal edilen çocukların öfke kontrol düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Modele dördüncü adımda giren gelir düzeyi değişkeni ise varyansa %1.6 katkıda bulunmaktadır ($R=.368$, $R^2=.135$, $F(4, 443)=17.691$, $p<.001$). Son olarak modele dâhil olan kronik hastalık değişkeni varyansa %0.8 katkıda bulunmaktadır ($R=.378$, $R^2=.143$, $F(5, 442)=15.042$, $p<.001$).

Tablo 3. Fiziksel kötüye kullanım değişkenine ilişkin regresyon analizi

Model	Değişken	R	R ²	F	B	t
1.	Sabit	.299	.089	44.804	-	13.476
	Öfke Dışa Vurumu				.299	6.694
2.	Sabit	.371	.137	36.233	-	13.827
	Öfke Dışa Vurumu				.275	6.287
	Çalışma Durumu (evet)				.220	5.028
3.	Sabit	.405	.164	29.687	-	13.843
	Öfke Dışa Vurumu				.264	6.109
	Çalışma Durumu (evet)				.212	4.908
	Kronik Hastalık (var)				.164	3.802
4.	Sabit	.421	.177	24.357	-	14.076
	Öfke Dışa Vurumu				.247	5.689
	Çalışma Durumu (evet)				.204	4.728
	Kronik Hastalık (var)				.150	3.484
	Başarı (düşük)				.117	2.675
5.	Sabit	.432	.187	20.774	-	14.022
	Öfke Dışa Vurumu				.242	5.590
	Çalışma Durumu (evet)				.197	4.582
	Kronik Hastalık (var)				.145	3.379
	Başarı (düşük)				.105	2.395
	Gelir (düşük)				.101	2.341

Tablo 3 incelendiğinde öfke dışa vurumu, okul dışı zamanlarda herhangi bir işte çalışma durumu, kronik hastalık, akademik başarı ve gelir değişkenlerinin fiziksel kötüye kullanım değişkenini anlamlı olarak yordadığı ve bu beş değişkenin fiziksel kötüye kullanım varyansının %18.7'sini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Öfke dışa vurumu değişkeni modele ilk olarak dâhil olan değişkendir. Bu değişken yordanan değişkenin varyansına %8.9 katkıda bulunmaktadır ($R=.299$, $R^2=.089$, $F(1, 446)=44.804$, $p<.001$). Regresyon katsayısı incelendiğinde öğrencilerin fiziksel kötüye kullanımı ile öfke dışa vurumu arasında pozitif ilişki içinde olduğu gözlenmektedir. Modele ikinci adımda dâhil olan değişken okul dışı zamanlarda bir işte çalışma durumudur. Çalışma durumu fiziksel kötüye kullanım varyansının %4.8'ini açıklamaktadır ($R=.371$, $R^2=.137$, $F(2, 445)=36.233$, $p<.001$). Çalışma durumu ile fiziksel kötüye kullanım pozitif ilişki içindedir. Modele üçüncü adımda dâhil olan kronik hastalık değişkeni fiziksel kötüye kullanım varyansına %2.7 katkıda bulunmaktadır ($R=.405$, $R^2=.164$, $F(3, 444)=29.687$, $p<.001$). Öğrencilerin herhangi kronik hastalığa sahip olmaları ile fiziksel olarak kötüye kullanımları arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Analizin

dördüncü aşamasında modele dâhil olan akademik başarı değişkeni varyansa %1.3 katkıda bulunmaktadır ($R=.421$, $R^2=.177$, $F(4, 443)=24.357$, $p<.001$). Regresyon katsayısı düşük başarı düzeyi ile fiziksel kötüye kullanım arasında pozitif ilişki olduğunu göstermektedir. Analizin son aşamasında %1 katkı ile gelir değişkeni modele dâhil olmuştur ($R=.432$, $R^2=.187$, $F(5, 442)= 20.774$, $p<.001$). Düşük gelir düzeyi ile fiziksel kötüye kullanım arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.

Tablo 4. Cinsel kötüye kullanım değişkenine ilişkin regresyon analizi

Model	Değişken	R	R ²	F	B	t
1.	Sabit	.303	.092	46.145	-	48.822
	Disiplin Cezası (alan)				.303	6.793
2.	Sabit	.375	.141	.37.203	-	36.645
	Disiplin Cezası (alan)				.255	5.734
	Cinsiyet (erkek)				.226	5.075
3.	Sabit	.430	.185	34.409	-	9.997
	Disiplin Cezası (alan)				.232	5.331
	Cinsiyet (erkek)				.225	5.180
	Başarı (düşük)				.213	4.991
4.	Sabit	.460	.211	30.326	-	10.512
	Disiplin Cezası (alan)				.211	4.875
	Cinsiyet (erkek)				.204	4.727
	Başarı (düşük)				.187	4.392
	Çalışma Durumu (evet)				.167	3.862
5.	Sabit	.477	.228	26.643	-	10.799
	Disiplin Cezası (alan)				.206	4.806
	Cinsiyet (erkek)				.190	4.432
	Başarı (düşük)				.169	3.981
	Çalışma Durumu (evet)				.149	3.442
	Öfke Dışa Vurumu				.132	3.100

Tablo 4 incelendiğinde disiplin cezası, cinsiyet, akademik başarı, çalışma durumu ve öfke dışa vurumu değişkenlerinin regresyon denkleminde yer aldığı ve tüm bu değişkenlerin lise öğrencilerinin cinsel kötüye kullanım varyansının %22.8'ini açıkladığı sonucuna ulaşılmaktadır. Modele ilk adımda giren disiplin cezası alma değişkeni varyansın %9.2'sini açıklamaktadır ($R=.303$, $R^2=.092$, $F(1, 446)=46.145$, $p<.001$). Disiplin cezası alma ile cinsel kötüye kullanım değişkenleri arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Modele ikinci adımda cinsiyet değişkeni girmektedir. Cinsiyet değişkeni cinsel kötüye kullanım varyansına %4.9 katkıda bulunmaktadır ($R=.375$, $R^2=.141$, $F(2, 445)=37.203$, $p<.001$). Üçüncü adımda modele giren akademik başarı değişkeni varyansın %4.4'ünü açıklamaktadır ($R=.430$, $R^2=.185$, $F(3, 444)=34.409$, $p<.001$). Okul başarısının düşük olması ile cinsel kötüye kullanım arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Çalışma durumu değişkeni varyansa %2.6 katkı sunarak dördüncü adımda modele dâhil olmuştur ($R=.460$, $R^2=.211$, $F(4, 443)=30.326$, $p<.001$). Modele son olarak dâhil olan öfke dışa vurumu değişkeni ise varyansın %1.7'sini açıklamaktadır ($R=.477$, $R^2=.228$, $F(5, 442)=26.643$, $p<.001$). Öfke dışa vurumu cinsel kötüye kullanım ile pozitif ilişkilidir.

Tartışma ve Sonuçlar

Bu araştırmada lise öğrencilerinin duygusal, fiziksel ve cinsel olarak kötüye kullanılma durumlarını yordayan değişkenlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Duygusal ihmal ve duygusal kötüye kullanım değişkeni, sınıf tekrarı, okul dışı zamanlarda bir işte çalışıyor olma, öfke kontrolü, ailenin düşük gelire sahip olması ve herhangi bir kronik hastalığa sahip olma değişkenleri tarafından yordandığı görülmüştür. Fiziksel kötüye kullanım değişkenini ise öfke dışa vurumu, okul dışı zamanlarda bir işte çalışıyor olma, herhangi bir kronik hastalığa sahip olma, düşük akademik başarı ve ailenin düşük gelire sahip olması anlamlı olarak yordamaktadır. Disiplin cezası alma, cinsiyet (erkek), düşük akademik başarı, okul dışı zamanlarda bir işte

çalışıyor olma ve öfke dışı vurumu değişkenleri de cinsel kötüye kullanımını yordayan değişkenlerdir. Araştırmada sürekli öfke, öfke içe vurumu, sınıf düzeyi ve okula devamsızlık değişkenleri ise yordayıcı değişken olarak analize dâhil olamayan değişkenlerdir.

Araştırmada öfke kontrolü değişkeni duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal değişkenini anlamlı olarak yordarken, öfke dışı vurumu değişkeni de fiziksel ve cinsel kötüye kullanım değişkenlerini anlamlı olarak yordamaktadır. Çeçen Eroğul ve Türk (2013) tarafından yapılan çalışmada lise öğrencilerin fiziksel, duygusal ve cinsel istismarla sürekli öfke, öfke içe ve dışı vurumu ile öfke kontrol puanları arasında anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır. Çocukluk çağında örseleyici yaşantılara maruz kalan bireyler yaşamlarının ileriki dönemlerinde öfkelerini kontrol etmekte güçlük yaşamaktadırlar ve bir kısmı da kendi çocuklarına şiddet sergilemektedir (Dilillo, Tremblay ve Paterson, 2000; Frias-Armenta, 2002). Yapılan bu araştırmada öfkeyle ve duygusal sorunlarla ilişkili olarak elde edilen disiplin cezası alma değişkeni, cinsel kötüye kullanımı en fazla yordayan değişken olarak elde edilmiştir. Kaymak Özmen (2004) ailede hâkim olan yoğun öfke duygusunun ve saldırgan içerikli davranışların en çok çocukları ve kadınları etkilediğini belirtmektedir. İhmal ve istismara maruz kalan çocuklar maruz kalmayanlara göre daha fazla davranım bozukluğu, şiddete ve suç işlemeye yönelik düşmanca davranışlar sergilemektedirler (Benda ve Corwyn, 2002; Chapple, Tyler, Bersani, 2005; Nicholas ve Bieber, 1996; Smith ve Thornberry, 1995). Rodriguez ve Green (1997) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin öfkelerini ifade etme biçimleri ile çocuklarını istismar etme potansiyelleri arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İhmal ve istismarın hangi türüne maruz kalırsa kalsın çocuk aile içinde problemlerin çözümünü yanlış davranışları örnek alarak öğrenmektedir (Kağıtçıbaşı, 1999). Örseleyici yaşantılara maruz kalmış kişilerin hepsi yaşamlarının ileriki dönemlerinde şiddet içerikli davranışlar sergilememektedir. Ancak bu davranışları sergileyen kişilerin çocukluk dönemlerinde örseleyici yaşantılara maruz kaldığı açıktır. Henüz kendilerini sözel olarak ifade edemedikleri dönemde dahi bebekler, kendilerine yapılan yanlış davranışları, olumsuz duygular hissederek fark edebilmektedirler. Bebekler ve çocuklar kendisinden fiziksel olarak güçlü olan yetişkinler tarafından maruz bırakıldıkları bu olumsuz davranışlara çoğu zaman tepki verememektedirler. Bu durumda çocuğun hissettiği yoğun olumsuz duygu öfke olmaktadır. Birey, çocukluk döneminde yaşadığı olumsuz duyguları sağlıklı bir biçimde ifade edemediğinde yetişkinlik döneminde öfkeyi kontrol etme ile ilgili sorunlar yaşayabilmektedir.

Öğrencinin okul dışı zamanlarında bir işte çalışıyor olması istismarın tüm boyutlarında yordayıcı değişken olarak analize dâhil olmuştur. Okul dışındaki zamanlarda çalışıyor olma durumunun çocukluk çağı örselenme yaşantıları ölçeğinin tüm boyutlarında yordayıcı değişken olarak analize dâhil olması bu değişkenin çocuk için her türlü ihmal ve istismara maruz kalması açısından risk oluşturduğunun göstergesidir. Yapılan çalışmalar toplumsal, çocukla ve aile ile ilişkili bazı faktörlerin çocukların ihmali ve istismarında risk oluşturduğunu göstermektedir (Betha, 1999; Dahlberg, 1998). Çocuğun okul dışında kalan zamanlarında herhangi bir işte çalışıyor olması, ailenin ekonomik geliri ile yani ailenin yoksul olma durumuyla doğrudan ilişkilidir. Nitekim gelir değişkeni duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal ile fiziksel kötüye kullanım düzeylerini anlamı olarak yordayan bir değişken olarak analize dâhil olmuştur. Yüksek sosyoekonomik yapıya sahip ailelerde de ihmal ve istismara rastlanmasına rağmen, ailenin ekonomik olarak zor koşullara sahip olması çocuğa uygulanan ihmal ve istismarı artıran en önemli faktörler arasındadır (Hay, Jones, 1994; Zeren, Yengil, Çelikel, Arık ve Aslan, 2012). Ailenin geliri, anne babanın eğitim düzeyi ile de doğrudan ilişkilidir (Özen ve Şener, 1997; Putnam, 2003). Troiano (2011), özellikle çocuğun cinsel istismara maruz kalması konusunda ebeveynlerin eğitim seviyesinin düşük olmasının önemli bir risk faktörü oluşturduğunu belirtmektedir. Okula devam etmekte olan çocuğun görevi okulda kendisinden beklenen sorumlulukları yerine getirmesi ve birçok açıdan kendini geliştirmesidir. Bu imkân ve ortamı sağlamak ise ailenin görevidir. Gable (1998), çocuklarını ihmal eden ailelerin işlevlerini yerine getirme konusunda birçok eksikleri ve yanlışları olduğunu belirtmektedir. Gable (1998), ihmal edilen (n=33) ve ihmal edilmemiş (n=34) çocuklarla yaptığı çalışmasında ihmal edilmiş çocukların ihmal edilmemişlere göre psikolojik ve fizyolojik olarak daha yetersiz bir ortamda yetiştirildiğini, ayrıca özellikle annelerin yeterlilikleri konusunda eksiklikler bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca ihmalkâr aileler, problem çözme konusunda daha karmaşık, daha az organize ve daha az yapıcı davranışlar sergilemektedir. İhmal edilen çocukların ailelerini eğitimsiz, psikolojik sorun yaşayan, çocuk yetiştirme konusunda yeterli beceriye sahip olmayan, yoğun yaşam stresi taşıyan, maddi sıkıntıları bulunan ebeveynler olarak belirtmektedir. Sosyoekonomik olarak düşük gelire sahip ailelerde aile içi kuralların güce dayalı olarak sağlanması ve çocuklara karşı yoğun olumsuz duygu ve davranışların yansıtılması önemli risk faktörleridir (Putnam,

2003). Williamson, Borduin ve Howe (1991), ihmal ve istismar edilmiş 50 ergen ve anneleri ile yaptıkları çalışmada, ergen ve annelerin karakterlerini, aile ilişkilerini ve stres faktörlerini/sosyal desteklerini araştırmışlar ve ihmal edilmiş ergenlerin diğer gruptakilere göre daha fazla ailevi sorunlar yaşadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada sınıf tekrarı değişkeni duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal değişkenini en fazla yordayan değişken olarak elde edilmiştir. Sınıf tekrarı ile yakından ilişkili olan okul başarısının düşük olması değişkeni de fiziksel kötüye kullanım ve cinsel kötüye kullanım değişkenlerini yordayan değişkenler arasında yer almaktadır. Örselleyici yaşantılara maruz kalma ile düşük akademik performans arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Shonk ve Cicchetti, 2001; Slade ve Wissow, 2007). Çocukluk çağında örselleyici yaşantılara maruz kalma çocuğu yalnızca o an için değil yaşamın ileriki dönemlerinde de etkilemektedir. Ailesi tarafından ihmal ve istismar edilmek, ailenin yoksul olması ve yoksul olan bir bölgede oturuluyor olması çocukların akademik başarılarını uzun vadede olumsuz etkilenmektedir (Boden, Horwood ve Fergusson, 2007; Nikulina, Widow ve Czaja, 2011). Yaşadıkları sorunla baş edememelerine bağlı olarak öğrencilerin okul başarıları düşebileceği gibi, maruz kaldıkları fiziksel şiddete bağlı olarak gelişim geriliği ve bilişsel yetilerin bozulması da okulda başarısız olmalarının nedeni olabilmektedir (Gökler, 2002).

Araştırmada kronik hastalığa sahip olma değişkeni duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal ile fiziksel kötüye kullanım değişkenlerini yordayan değişkenler arasında yer almaktadır. Çocuğun fiziksel bir hastalığa sahip olması ile zekâ geriliği ihmal ve istismar için önemli risk faktörleri arasında yer almaktadır (Putnam, 2003). Kronik hastalıklar (diyabet, astım, böbrek yetmezliği, işitme görme ile ilgili problemler gibi) süreklilik arz eden ve tedavi gerektiren hastalıklardır. Bu tür hastalığı olan çocuklar ve onların aileleri kimi zaman bu durumla baş etmekte zorlanmaktadır. Kronik hastalığı olan çocuklar yalnızca hastalığın getirdiği gelişimsel sorunlarla değil aynı zamanda hastalığın tedavi süreçleriyle ilgili sorunlarla da yüzleşmek durumunda kalmaktadırlar (Boekearts ve Röder, 1999). Tıpkı çocuk gibi aile üyeleri de ev, iş ve sosyal yaşam ile ilgili görev ve sorumlulukların yanı sıra hastalıkla ilgili sorumlulukları yerine getirmede zorluk yaşayabilmektedir (Er, 2006). Ekonomik güçlük yaşayan ailelerde baskı ve bakım yükü daha da artabilmektedir (Erdem, Korkmaz, Tosun, Avcı, Uslu ve Bayat, 2013). Bu durum kimi zaman hastalık yaşayan çocuğu kimi zaman da diğer aile üyelerini psikolojik olarak olumsuz etkilemekte ve yaşam kalitelerini düşürmektedir (Durualp, Kara, Yılmaz, Alaybeyoğlu, 2010; Sales, 2003). Sertler (2002) kronik hastalığı olan ve hastanede yatmakta olan çocukların duygusal ihmal ve istismar düzeylerini belirlediği çalışmasında çocuğun yaşına, hastalık süresine, okula devam edip etmemesine, hastalığın aileye yük getiren yönlerine, ailenin sosyal yaşantısının değişmesine, annenin duygu durumuna göre çocuğun algıladığı reddetme düzeyi arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aile içindeki fiziksel, psikolojik ve ekonomik baskı nedeniyle aile üyeleri arasında yaşanacak çatışmaların kimi zaman sözlü kimi zamanda fiziksel kötüye kullanım biçiminde gerginliğin kaynağı olarak çocuğa yansıtacağı düşünülmektedir. Bir diğer olasılık da hasta olan çocuğun kendini suçlayarak ailenin her türlü olumsuz davranışını kendisiyle ilişkilendirmesi biçiminde olabilir.

Araştırma neticesinde elde edilen bir diğer bulguda cinsiyet değişkeninin cinsel kötüye kullanımı yordayan değişkenler arasında yer almasıdır. Regresyon katsayısı incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla cinsel istismara maruz kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Alan yazın incelendiğinde yaygın olarak kızların erkeklere göre daha fazla cinsel istismara maruz kaldığı gözlenmektedir (Barth, Bermetz, Heim, Trelle ve Tonia, 2013; Filkerhor, Shattuck ve Turner, 2014; Young, Grey ve Boyd, 2009). Ancak erkeklerin kızlara göre daha fazla cinsel kötüye kullanımın yaşadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Çeçen Eroğul ve Türk, 2013; Zeren ve diğ., 2012). Diğer istismar türlerine maruz kalan bireylere nazaran cinsel istismara maruz kalan bireyler yaşadıklarını anlatmakta ve yardım istemekte daha fazla zorluk yaşamaktadır. İstismara maruz kalan çocuk korku ve suçluluk duyguları yaşamaktadır. Cinsel istismar ile ilgili çalışmalar şunu göstermektedir ki ortaya çıkan cinsel istismar mağdurları buz dağının sadece görünen yüzü kadardır. Hissedilen korku ve suçluluk duyguları altında kız çocuklarının araştırmada yeterli bilgi vermemiş olabileceği akla gelmektedir. Ya da araştırma sonucu, son zamanlarda erkeklere de en az kız çocukları kadar cinsel istismar uygulandığını göstermektedir.

İhmal ve istismarın önlenmesi çok boyutlu çalışmalarla mümkündür. Okul yönetimine, ailelere, öğretmenlere ve okul psikolojik danışmanlarına bu konuda önemli görevler düşmektedir. Çocuk, ihmal ya

da istismar edildiğinde bunu bedensel, duygusal ve davranışsal olarak belli edecektir. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Özellikle okul dışı zamanlarında çalışan, disiplin sorunları yaşayan, akademik başarısı düşük, okula devam sorunu yaşayan ve kronik rahatsızlığı olan öğrencilerin ailelerine odaklanılarak anne ve babaların ebeveynlik becerilerini geliştirmeleri konusunda okul psikolojik danışmanları psiko-eğitsel programlar hazırlayabilirler. Bu öğrencilerle bireysel ya da grupla psikolojik danışma çalışmaları yürütebilirler. Öfke kontrolü konusunda ve öfke dışı vurumu konusunda sorun yaşayan öğrencilerle çalışılarak yaşadıkları öfkenin kaynağı tespit edilmeye çalışılabilir. Öğrencilere kendilerini nasıl koruyacakları konusunda eğitimler verilebilir.

Kaynakça

- Albayrak, B. & Kutlu, Y. (2009). Ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2 (3), 57-69.
- Arslan, G. & Balkıs, M. (2016). Ergenlerde duygusal istismar, problem davranışlar, öz yeterli ve psikolojik sağlık arasındaki ilişki. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 8-22. doi:10.19126/suje.35977.
- Aslan, H. & Alparslan, N. (1999). Çocukluk örselenme yaşantıları ölçeğinin bir üniversite öğrencisi örnekleminde geçerlik, güvenirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10(4), 275- 285.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S. & Tonia, T. (2013). The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Public Health*, 58(3), 469-483. doi:10.1007/s00038-012-0426-1
- Benda, B. B., & Corwyn, R. F. (2002). The effect of abuse in childhood and in adolescence on violence among adolescents. *Youth & Society*, 33, 339-365.
- Bethea, L. (1999). Primary prevention of child abuse. *American Family Physician*, 59(6), 1577-1585.
- Blos, P. (1979). *The adolescent passage*. Madison, WI: International University Press.
- Boden, J. M., Horwood, L. J. & Fergusson, D. M. (2007). Exposure to childhood sexual and physical abuse and subsequent educational achievement outcomes. *Child Abuse Neglect*, 31(10), 1101-1114. doi:10.1016/j.chiabu.2007.03.022
- Boekearts, M. & Röder, I. (1999). Stress, coping and adjustment in children with a chronic disease: A review of the literature. *Disability & Rehabilitation*, 21(7), 311- 337.
- Chapple, C. L., Tyler, K. & Bersani, B. E. (2005). Child neglect and adolescents violence: Examining the effects of self-control and peer rejection. *Violence and Victims*, 1, 39-54.
- Crosson-Jower, C. (2008). *Understanding child abuse and neglect*. USA: Pearson.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çeçen Eroğul., A. R. & Türk, Ş. B. (2013). Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade tarzları ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1421- 1439.
- Dahlberg, L. L. (1998). Youth violence in the United States. Major trends, risk factors, and prevention approaches. *American Journal of Preventive Medicine*, 14, 259-272.
- Dilillo, D., Tremblay, C. G. & Paterson, L. (2000). Linking childhood sexual abuse and abusive parenting: The mediating role of maternal anger. *Child Abuse & Neglect*. 24(6), 767-779.
- Durualp, E., Kara, F. N., Yılmaz, V. & Alaybeyoğlu, K. (2010). Kronik hastalığı olan ve olmayan çocukların ve ebeveynlerinin görüşlerine göre yaşam kalitelerinin karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 63(2), 55-63.

- Er, M. (2006). Çocuk, hastalık, anne-babalar ve kardeşler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 155-168.
- Erdem, E., Korkmaz, Z., Tosun, Ö., Avcı, Ö., Uslu, N. & Bayat, M. (2013). Kronik hastalığı olan çocukların annelerinin bakım yükü. *Sağlık Bilimleri Dergisi* 22(2), 150-157.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Filkerhor, D., Shattuck, A. & Turner, H. A. (2014). The lifetime prevalence of child sexual abuse and sexual assault assessed in late adolescence. *Journal of Adolescent Health*, xxx, 1-5.
- Findlay, C. & Salter, A. (1992). *Protecting children and young people*. USA: Churchill Livingstone
- Frias-Armenta, M. (2002). Longterm effects of child punishment on mexican women: A structural model. *Child Abuse & Neglect*. 26(4), 371- 386.
- Gable, S. (1998). School-age and adolescent children's perceptions of family functioning in neglectful and non-neglectful families. *Child Abuse & Neglect*, 22(9), 859-867.
- Geçtan, E. (1996). *Psikanaliz ve sonrası* (7. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gök, M. (2009). *Aile içi şiddet ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gökler, I. (2002). Çocuk istismarı ve ihmali: Erken dönem stresin nörobiyolojik gelişime etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9(1), 47-57.
- Hay, T. & Jones, L. (1994). Societal interventions to prevent child abuse and neglect. *Child Welfare*, 73, 379.
- Hester, M., Pearson, C. & Harwin, N. (1999). *Making an impact: Children and domestic violence*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Howe, D. (2005). *Child abuse and neglect: Attachment, development and intervention*. London: Palgrave Macmillan.
- İşeri, E. (2008). Cinsel istismar. F. Çuhadaroğlu Çetin, A. Coşkun, E. İşeri, S. Miral, N. Motavallı, B. Pehlivan Türk, T. Türkbay, R. Uslu, F. Ünal (Ed.), *Çocuk ve ergen psikiyatrisi temel kitabı* (s.470-477). Ankara: Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (18. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kaymak Özmen, S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Kollar, M. F. H. (1992). *Loss within the family, adolescent anger, and adolescent problem behaviour*. Unpublished doctorate thesis, Knoxville: The University of Tennessee.
- Larson, R. & Asmussen, L. (1991). *Anger, worry, and hurt in early adolescence: An enlarging world of negative emotions*. New York, NY: Aldine de Gruyter.
- Mahoney, J. (2011). Types of abuse. *Nursing Clinics of North America*, 46, 385-390
- Nicholas, K., B., & Bieber, S., L. (1996). Parental abusive versus supportive behaviors and their relation to hostility and aggression in young adults. *Child Abuse and Neglect*, 20, 1195-1211.
- Nikulina, V., Widom, C. S., & Czaja, S. (2011). The role of childhood neglect and childhood poverty in predicting mental health, academic achievement and crime in adulthood. *American Journal of Community Psychology*, 48(3-4), 309-321. doi: 10.1007/s10464-010-9385-y
- Özakkaş, T. ve Çorak, A. (2013). *Ayrışma bireyleşmede Masterson yaklaşımı ve psikoterapi*, 11. BPT Mart 2013 ders notlar. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Psikoloji Dizisi.
- Özen, N. E. ve Şener Ş. (1997). Çocuk ve ergende cinsel istismar. *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 2, 473-491.
- Özer, A. K. (1994). Sürekli öfke (SL-Öfke) ve öfke ifade tarzı (Öfke-Tarz) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 26-35.

- Özmen, A. (2004). *Seçim kuramına ve gerçeklik terapisine dayalı öfkeyle basa çıkma eğitim programının ve etkileşim grubu uygulamasının üniversite öğrencilerinin öfkeyle başa çıkma becerileri üzerindeki etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Partlow, S. W. (1999). *The communication of anger in family system with suicidal adolescent*. Unpublished doctorate thesis. California: The Faculty of the California Institute of Integral Studies.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Putnam, F. W. (2003). Ten year research update review: Child sexual abuse. *J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry*, 42(3), 269-278. doi: 10.1097/00004583-200303000-00006
- Rodriguez, C. M. ve Green, A. J. (1997). Parenting stress and anger expression as predictors of child abuse potential. *Child Abuse and Neglect*, 21(4), 367-377.
- Sales, E. (2003). Family burden and quality of life. *Quality of Life Research*, 12(1), 33-41.
- Sertler, (2002). *Kronik hastalık tanısı konmuş hastanede yatan 6 yaş üstü çocuklarda duygusal ihmal ve istismarın incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Shonk, S. M. & Cicchetti, D. (2001). Maltreatment, competency deficits, and risk for academic and behavioral maladjustment. *Developmental Psychology*, 37(1), 3-17.
- Slade, E. P. & Wissow, L. S. (2007). The influence of childhood maltreatment on adolescents' academic performance. *Econ Educ Rev.*, 26(5), 604-614. doi: 10.1016%2Fj.econedurev.2006.10.003
- Smith, C. & Thornberry, T. P. (1995). The relationship between childhood maltreatment and adolescent involvement in delinquency. *Criminology*, 33(4), 451-479.
- Spielberger, C. D., Crane, R. S., Kearns, W. D., Pellegrin, K. L., Rickman, R. L. & Johnson, E. H. (1991). Anger and anxiety in essential hypertension. In C. D. Spielberger & I. G. Sarason (Eds.), *Stress and emotion: Anxiety, anger and curiosity* (Vol. 14, pp.266-283). New York: Hemisphere/Taylor & Francis.
- Şar, V. (1998). Kötüye kullanım ve ihmal ile ilişkili sorunlar. C. Güleç, E. Köroğlu (ed), *Psikiyatri temel kitabı*, (s. 823-834). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Taner, Y. & Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Troiano, M. (2011). Child abuse. *The Nursing Clinics of North America*, 46, 413-422.
- Williamson, J. M., Borduin, C. M. & Howe, B. A. (1991). The ecology of adolescent maltreatment: A multilevel examination of adolescent physical abuse, sexual abuse, and neglect. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(3), 449-457.
- Winton, M. A. & Mara, B. A. (2001). *Child abuse and neglect: Multidisciplinary approach*. USA: Allyn and Bacon.
- Young, A. M., Grey, M. & Boyd, C. J. (2009). Adolescents' experiences of sexual assault by peers: Prevalence and nature of victimization occurring within and outside of school. *Journal of Youth Adolescence*, 38, 1072-83. doi: 10.1007/s10964-008-9363-y
- Zeren, C., Yengil, E., Çelikel, A., Arık, A. & Aslan, M. (2012). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı istismar sıklığı. *Dicle Tıp Dergisi*, 39(4), 536-541. doi: 10.5798/diclemedj.0921.2012.04.0196